

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

SPRÁVA

o bezpečnosti školského prostredia a vzťahoch medzi aktérmi vzdelávania na gymnáziu a v strednej odbornej škole

Základné údaje

Štátna školská inšpekcia (ďalej ŠŠI) vykonala v školskom roku 2017/2018 25 komplexných inšpekcií v stredných školách, v rámci ktorých sa sledoval aj stav bezpečnosti školského prostredia, stav prevencie a riešenia problematiky šikanovania. Kontrolovaných bolo 14 gymnázií (ďalej G) a 11 stredných odborných škôl (ďalej SOŠ). Z uvedeného počtu bolo 13 škôl štátnych, 7 súkromných a 5 cirkevných (Tabuľka č. 1). Vyučovaci jazyk slovenský malo 21 škôl a vyučovaci jazyk maďarský 1 škola. V 3 školách mali vyučovaci jazyk slovenský a maďarský, slovenský a anglický, slovenský a španielsky.

	G	SOŠ
počet škôl	14	11
počet tried	181	167
celkový počet žiakov	4 350	3 367
počet žiakov – respondentov	731	556
z nich počet chlapcov/dievčat	330/401	365/191
počet respondentov – členov žiackej školskej rady	86	75

Tabuľka č. 1 Základné údaje

Bezpečnosť školského prostredia a prevencia negatívnych javov v správaní žiakov

V 16 % kontrolovaných škôl nemali vypracované školské poriadky, ktoré by striktné vymedzovali práva a povinnosti žiakov, ich zákonných zástupcov, ako aj úpravu vzťahov medzi žiakmi a pedagogickými zamestnancami¹. Školské poriadky síce vydali riaditelia škôl, ale v 8 % kontrolovaných subjektov² neboli preukázateľne preukované v pedagogickej rade a v orgánoch školskej samosprávy. V 96 % subjektov boli žiaci oboznámení s dokumentom nielen v úvode školského roka počas triednických hodín, ale bol zároveň zverejnený v tlačenej forme v priestoroch škôl, na webových sídlach škôl, v 1 prípade³ s ním boli žiaci a ich zákonní zástupcovia oboznámení aj elektronickou formou prostredníctvom softvérovej aplikácie *aSc Agenda*. Školské poriadky v 16 % škôl⁴ neposkytovali záruky na zaistenie ochrany pred diskrimináciou, násilím a šikanovaním (resp. absentovali práva a povinnosti žiakov, vymedzenie opatrení proti negatívnym javom správania), ako aj na zaistenie postojov súvisiacich s dodržiavaním ľudských práv a základných slobôd vo vzťahu k žiakom, zamestnancom, rodičom a iným subjektom podieľajúcim sa na výchove a vzdelávaní. V niektorých školách boli súčasťou školských poriadkov aj podpísané dohody

¹ Pozn. – pravidlá vzťahov medzi pedagogickými zamestnancami a žiakmi neupravoval školský poriadok na Gymnáziu sv. Andreja, Nám. A. Hlinku 5, Ružomberok;

² Katolícka spojená škola sv. Mikuláša, Duklianska 16, Prešov – org. zložka Gymnázium sv. Mikuláša, Duklianska 16, Prešov - škola mala vydaný školský poriadok s uvedeným dátumom prerokovania v pedagogickej rade, avšak v orgánoch školskej samosprávy prerokovaný nebol. Súkromné gymnázium, Slavkovská 2064/19C, Kežmarok nevedelo preukázať prerokovanie školského poriadku v pedagogickej rade a rade školy.

³ Gymnázium L. Novomeského, Tomášikova 2, Bratislava;

⁴ Súkromné gymnázium, Dolná 48/19, Kremnica; Súkromné gymnázium, Slavkovská 2064/19C, Kežmarok; Gymnázium, Párovská 1, Nitra; Katolícka spojená škola F. Fegyvernekiho s vyuč. jazykom maďarským – Fegyverneki Ferenc Közös Igazgatású Katolikus Iskola, SNP 4, Sáhy;

medzi vedúcimi zamestnancami školy a zákonnými zástupcami v rámci postupov v oblasti návykových látok a šikanovania.

Zo sledovaných subjektov bolo 96 % identifikovaných ako školy s otvorenou klímou ⁵.

Gymnaziá

Preventívne a výchovné aktivity v rámci zabezpečenia informácií na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov a učiteľov neorganizovalo 14 % škôl ⁶. V ostatných školách boli tieto aktivity zabezpečené v rôznych formách, ale aj na rozdielnej úrovni. Prevažovali najmä cyklické prednášky ⁷ alebo besedy s odborníkmi ⁸, exkurzie, účasť na športových či kultúrnych podujatiach a v niektorých školách boli prezentované aj tematické informačné nástenky zamerané na predchádzanie výskytu sociálno-patologických javov. Školy zároveň využívali tiež aktivity v čase tematicky zameraných týždňov a dní či zapájanie sa do rôznych kampaní ⁹. V tejto súvislosti niektoré zo sledovaných subjektov deklarovali, že v predmetoch etická výchova alebo občianska náuka boli pedagogickými zamestnancami realizované zážitkové hodiny orientujúce sa na problematiku ľudských práv, rodovej rovnosti, práv dieťaťa, násilia v rodinách, látkových a nelátkových závislostí. Žiaci 2 škôl ¹⁰ spolu s pedagógmi prezentovali realizáciu preventívnych aktivít prostredníctvom príspevkov v školských časopisoch *VEGET* a *PALABRA*. Iná škola ¹¹ v spolupráci s Divadlom Andreja Bagara v Nitre pripravovala divadelné predstavenie na tému extrémizmu s názvom *Edu-hra HOAX*.

Kontinuálne vzdelávania pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie šikanovania absolvovali pedagógovia 12 % škôl, pričom sa tohto vzdelávania zúčastnili prevažne len koordinátori prevencie, prípadne výchovní poradcovia, ktorí následne realizovali interné vzdelávanie kolegov na pracovných poradiach, alebo podľa potreby spolupracovali intenzívnejšie s triednymi učiteľmi. V jednom prípade sa koordinátorka prevencie zúčastnila vzdelávania v predošlých rokoch a neskôr si vedomosti aktualizovala na základe samoštúdia v súčinnosti s občianskymi združeniami a CPPPaP (Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie).

Kontrolované G vyhlásili, že so školským poriadkom boli žiaci oboznámení prevažne na začiatku školského roka počas úvodných triednických hodín, čo svojim podpisom potvrdili do zápisnice. Napriek tomuto tvrdeniu, až 42 % žiakov v dotazníku uviedlo, že nevedelo posúdiť, či školský poriadok rieši problematiku násilia a šikanovania (Graf č. 1). Toto zistenie vytvorilo predpoklad o formálnom, menej zmysluplnom a nekomplexnom oboznamovaní sa žiakov s vnútornou školskou smernicou. Z dotazníka zadaného spolu 731 respondentom ďalej vyplynulo, že školy pre 68 % žiakov plnia ich očakávania, avšak 14 % žiakov by pri momentálnom výbere siahlo po inej škole. Pocit bezpečia malo v škole celkove 95 % žiakov. Naopak, 3 % žiakov sa vyjadrili, že nemali v škole pocit bezpečia a 2 % priznali, že z niektorých spolužiakov majú niekedy strach. Viac ako polovica respondentov uviedla, že za najfrekvencovanejší dôvod nevhodného správania spolužiakov

⁵ Otvorená klíma je charakterizovaná vzájomnou dôverou v učiteľskom zbore, súdržnosťou kolektívu, angažovanosťou učiteľov, demokratickým štýlom riadenia školy, pričom systém riadenia je pevný a stabilný.

⁶ Súkromné gymnázium, Slavkovská 2064/19C, Kežmarok; Súkromné gymnázium, Dolná 48/19, Kremnica;

⁷ *Obchodovanie s ľuďmi, Ako si neublížiť vo virtuálnej realite, Ako sa nestáť obeťou obchodovania s ľuďmi, Aspekty porušovania zákona v oblasti medziludských vzťahov, drog a extrémizmu;*

⁸ Odborníci v oblasti poradenskej psychológie, boja proti organizovanej skupine, drogovej závislosti, kyberšikany a pod.

⁹ *Svetový deň boja proti AIDS, Európsky týždeň boja proti drogám, Týždeň boja proti stresu, Deň narcisov, Červená stužka, Zober loptu nie drogy* a pod.

¹⁰ Gymnázium E. Štúra, Ulica 1. mája 170/2, Trenčín; Bilingválne slovensko-španielske gymnázium, Štúrova ulica 2590/31A, Nové Mesto nad Váhom;

¹¹ Gymnázium, Párovská 1, Nitra;

považovala v 57 % nedostatočný rešpekt voči učiteľom (Tabuľka č. 2). O niečo nižší počet respondentov (49 %) sa vyjadrilo, že dôvodom takéhoto správania boli nezaujímavé vyučovacie hodiny alebo v 21 % to bolo nadradené/povýšenecké správanie zo strany učiteľa. To, že si učiteľ vynucuje pozornosť žiakov neprimeraným spôsobom (kričanie, nadávanie), si v dotazníku myslelo 12 % respondentov.

Graf č. 1

Dôvod nevhodného správania sa spolužiakov	G		SOŠ	
	Počet respondentov	%	Počet respondentov	%
žiaci nedostatočne rešpektujú učiteľa	419	57	326	59
nezaujímavé vyučovacie hodiny	360	49	231	42
učiteľ má nadradený/povýšenecký vzťah k žiakom	155	21	123	22
učiteľ si vynucuje pozornosť žiakov neprimeraným spôsobom (kričanie, nadávanie)	85	12	102	18
za nevhodné správanie žiakov učiteľa nedôsledne uplatňujú napomenutia, pokarhania stanovené v školskom roku	75	10	70	13

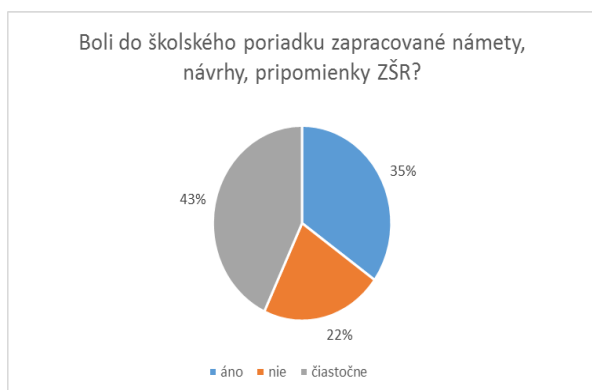
Tabuľka č. 2 Dôvod nevhodného správania sa žiakov v triede

V návrhoch žiakov na zlepšenie (vo voľných odpovediach) sa najčastejšie vyskytovala požiadavka na zmenu správania učiteľov voči nim, vrátane zlepšenia vzťahov medzi učiteľskou a žiackou časťou školy. Taktiež vyjadrili požiadavku na zmenu týkajúcu sa optimalizácie vyučovacích metód a objektivity hodnotenia. Ďalšie požiadavky súviseli s materiálno-technickou modernizáciou škôl¹² alebo mali organizačný charakter¹³, čo bolo opodstatnené, pretože podľa zistení neboli v 29 % škôl dodržiavané základné fyziologické a psycho-hygienické potreby žiakov. Dotazník pre žiacku školskú radu (ďalej ŽŠR) vyplnilo anonymne 86 respondentov. Na otázku – *Navrhujú žiaci prostredníctvom členov ŽŠR aktivity do plánu práce školy, podnety na zlepšenie práce školy* – odpovedalo kladne 81 % respondentov. Odpoveď *niekedy* si vybralo 17 % a s tvrdením nesúhlasilo 1 % členov ŽŠR. Odlišné výsledky boli zistené pri hodnotení odpovedí na otázku – *Boli do školského poriadku zapracované námety, návrhy, pripomienky ŽŠR* – kde sa kladne vyjadrilo 35 % zúčastnených a proti bolo 22 % (Graf č. 3). Z rozhovorov so žiakmi, vrátane výsledkov ich dotazníkového merania, bolo možné konštatovať, že spolupráca členov ŽŠR a pedagogickej časti pri tvorbe interných školských predpisov prevažne nejavila známky

¹² Napr. zriadenie školského bufetu, zväčšenie kapacity školskej jedálne, chýbajúce alebo nedostatočne vybavené telocvične, modernizácia učební, frekventovanejšie využívanie prostriedkov IKT, lepšie vykurovanie priestorov škôl a pod.;

¹³ Napr. časová úprava začiatku a konca vyučovania počas dňa, dlhšie prestávky na obed;

efektivity. Najviac respondentov (43 %) sa vyjadrilo, že zapracovanie návrhov zo strany ŽŠR do školských dokumentov malo len čiastočný charakter.

Graf č. 3

Väčšina členov ŽŠR (78 %) bola spokojná so správaním spolužiakov. Nespokojnosť s ich správaním na vyučovaní vyjadrilo 9 % respondentov, na podujatiach mimo školy 8 % a 5 % respondentom sa nepáčilo správanie spolužiakov počas prestávok (Tabuľka č. 3).

Ako si spokojná/ý so správaním spolužiakov?	G		SOŠ	
	Počet respondentov	%	Počet respondentov	%
som spokojná/ý	67	78	45	60
nepáči sa mi správanie spolužiakov na vyučovaní	8	9	21	28
nepáči sa mi správanie spolužiakov počas prestávok	4	5	4	5
nepáči sa mi správanie spolužiakov na podujatiach mimo školy	7	8	5	7

Tabuľka č. 3 Spokojnosť so správaním spolužiakov

Na otázku, či učitelia vyberajú primeraný spôsob na udržanie disciplíny v škole, odpovedalo kladne 90 % respondentov (Tabuľka č. 4). Učiteľmi zvolené metódy na udržanie disciplíny nepovažovalo za primerané 1 % respondentov a 9 % to nevedelo posúdiť.

Volia učitelia primeraný spôsob na udržanie disciplíny v škole?	G		SOŠ	
	Počet respondentov	%	Počet respondentov	%
áno	77	90	54	72
nie	1	1	2	3
neviem posúdiť	8	9	19	25

Tabuľka č. 4 Primeranosť spôsobov u učiteľov na udržanie disciplíny v škole

Vzájomné vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi boli zisťované dotazníkom zadaným 730 respondentom (Tabuľka č. 5). Na položku *učitelia mi dovoľujú vyjadriť svoj názor* odpovedalo kladne 78 % žiakov (opačný názor vyjadrilo 19 % a 4 % sa nevedelo vyjadriť), možnosť *diskutovať o týchto názoroch* potvrdilo 67 % z nich (28 % malo opačný názor a 5 % sa nevedelo k otázke vyjadriť). Z uvedeného vyplýva, že síce časť učiteľov dovoľí žiakom vyjadriť na hodine svoj názor, ale len oveľa menšia časť učiteľov je ochotná o názoroch žiakov aj diskutovať.

Na položku *učitelia mi v škole umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy* záporne odpovedala viac ako tretina žiakov (37 %). Možno

konštatovať, že tretina žiackych respondentov sa k danému stavu postavila kriticky, čo zároveň indikuje, že záujem o participáciu na chode školy a pocit rovnoprávneho postavenia je pre nich dôležitou, no nie vždy dosiahnuteľnou súčasťou života v škole. Pomerne veľký bol podiel žiakov (17 %), ktorí sa k uvedenej otázke nevyjadrili, čo môže poukazovať na ich nezáujem o takúto činnosť.

V položke *vadí mi prístup niektorého z mojich učiteľov a učiteľiek (zosmiešňovanie, ponižovanie)* vyjadrila viac ako polovica žiakov (53 %) nespokojnosť so správaním sa a prístupom učiteľov.

	Rozhodne áno	Skôr áno	Skôr nie	Rozhodne nie	Neviem posúdiť
Moje učiteľky a moji učitelia mi umožňujú v škole vyjadriť svoj názor.	33%	45%	13%	6%	4%
Moje učiteľky a moji učitelia mi v škole umožňujú diskutovať o mojich názoroch.	24%	43%	22%	6%	5%
Moje učiteľky a moji učitelia mi v škole umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy.	12%	34%	27%	10%	17%
Vadí mi prístup niektorého z mojich učiteľov a učiteľiek (zosmiešňovanie, ponižovanie, neprimerané nároky).	34%	19%	21%	22%	5%

Tabuľka č. 5 Vytváranie vzájomných vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi z pohľadu žiaka (G)

Na základe vyhodnotenia vybranej skupiny položiek dotazníka možno konštatovať, že na 10 gymnáziách (71 %) dobré vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi negatívne ovplyvňovali chýbajúce príležitosti na diskusiu o názoroch žiakov a chýbajúca možnosť participácie na činnosti školy.

Druhá skupina otázok (Tabuľka č. 6) bola zameraná na zisťovanie miery podpory uplatňovania efektívnych stratégií učenia sa z pohľadu žiakov. Presvedčenie o tom, že *učitelia učia žiakov plánovať a organizovať si samostatne učenie, učia ich ako sa efektívne učiť* vyjadrilo 82 % respondentov, opačný názor malo 11 % žiakov a nevedelo sa vyjadriť 7 % opýtaných. To, že *súčasťou vzdelávania sú aj projekty s interdisciplinárnou aplikáciou poznatkov* potvrdilo 60 % respondentov, nesúhlasila tretina (33 %) opýtaných.

Veľmi nízky záujem o osobnosť žiaka zo strany učiteľov možno konštatovať z odpovedí na položku *moje učiteľky a moji učitelia sa zaujímajú o moje záujmy a koníčky*, kde sa kladne vyjadrilo len 29 % žiakov. Nezáujem učiteľov o svojich žiakov, ich koníčky a záujmy potvrdilo 62 % opýtaných.

Vyučovanie ako nezaujímavé hodnotila viac ako tretina žiakov (37 %), považovali ho za nudné a len polovica žiakov (52 %) vnímala školu ako podnetné prostredie pre vzdelávanie.

	Rozhodne áno	Skôr áno	Skôr nie	Rozhodne nie	Neviem posúdiť
Moje učiteľky a moji učitelia nás učia plánovať a organizovať si samostatne učenie, oboznamujú nás so spôsobmi ako pri učení postupovať, aby sme boli úspešní.	30%	52%	10%	1%	7%
Súčasťou vzdelávania sú aj projekty, v ktorých využívam poznatky z viacerých predmetov.	21%	39%	27%	6%	7%
Moje učiteľky a moji učitelia pristupujú k žiakom podľa ich schopností.	19%	42%	22%	6%	9%
Moje učiteľky a moji učitelia sa zaujímajú o moje záujmy a koníčky.	6%	23%	36%	26%	8%
Moje učiteľky a moji učitelia hodnotia výsledky tak, že je jasné, čo môžem urobiť preto, aby som sa zlepšil/a.	22%	47%	19%	4%	9%
Vyučovanie je zaujímavé.	10%	42%	29%	8%	10%

Tabuľka č. 6 Podpora uplatňovania efektívnych stratégií učenia sa z pohľadu žiaka (G)

Z odpovedí možno konštatovať, že učitelia na 71 % gymnázií síce viedli žiakov k efektívnym spôsobom učenia, ale málo sa zaujímali o osobnosť žiaka a jeho záujmy.

Celkový počet vymeškaných hodín za posledný polrok bol 225 851 hodín. Z nich bolo 224 751 hodín ospravedlnených a 1 100 neospravedlnených. Z celkového počtu neospravedlnených hodín vymeškalo 14 žiakov, plniacich si povinnú školskú dochádzku, viac ako 15 vyučovacích hodín v mesiaci. V 5 prípadoch¹⁴ boli zaslané oznámenia o neospravedlnenej absencii žiakov príslušnému orgánu štátnej správy a obci. Spätné oznámenie od príslušného orgánu štátnej správy a obce o výsledku riešených problémov školy nebolo doručené ani v jednom z 5 prípadov. Vedúci pedagogickí zamestnanci v rozhovore uviedli, že najčastejším dôvodom neospravedlnenej absencie boli záškoláctvo (s čím je spojená aj nedostatočná kontrola zo strany rodičov), neskoré príchody na vyučovacie hodiny, absencia lekárskejších a rodičovských ospravedlnení, nedostatok finančných prostriedkov potrebných na dopravu do školy, negatívny vplyv zo strany rodičov z dôvodu vyžadovania pomoci v domácnosti v čase vyučovania, brigádnickej práce žiakov s cieľom zabezpečiť si finančnú samostatnosť. Podľa vyjadrenia vedúcich pedagogických zamestnancov boli výchovné opatrenia prevažne účinné a pozostávali nielen z pokarhaní žiakov, ale aj zo spolupráce s rodičmi a CPPPaP. V kontrolovaných školách bolo uložených spolu 76 napomenutí a pokarhaní od triednych učiteľov a 31 pokarhaní od riaditeľa školy. Zníženú známku zo správania malo celkovo 31 žiakov, z toho v 21 prípadoch bola známka zo správania znížená o 1 stupeň a v 10 prípadoch o 2 stupne. Podmienečne vylúčení boli 3 žiaci a tiež u 3 žiakov bolo uplatnené vylúčenie zo štúdia. Účinnosť opatrení hodnotili vedúci pedagogickí zamestnanci v 93 % prípadov pozitívne, čo sa prejavilo v zlepšení dochádzky a správania sa žiakov. V 1 škole¹⁵ zaznamenali klesajúci trend opatrení aj vďaka spolupráci so psychológom z CPPPaP, ktorý realizoval stretnutia s dotknutými žiakmi.

Vo všetkých kontrolovaných školách bola ustanovená funkcia koordinátora prevencie, ktorého úlohou boli príprava a realizácia aktivít zameraných na prevenciu¹⁶, spoluprácu s Políciou SR, občianskymi združeniami, odborníkmi a organizáciami zaoberajúcimi sa

¹⁴ Všetkých 5 prípadov bolo evidovaných v 1 škole – Súkromné gymnázium, Gemerská cesta 1, Lučenec;

¹⁵ Gymnázium Ivana Kraska – Ivan Krasko Gymnázium, P. Hostinského 3, Rimavská Sobota;

¹⁶ Organizácia prednášok, besied, exkurzií, kultúrnych a športových podujatí.

problematikou sociálno-patologických javov. Na niektorých G¹⁷ koordinátor zároveň pomáhal vybraným žiakom pri príprave a realizácii rovesníckych aktivít, zabezpečoval vhodný odborný metodický materiál k tematike prevencie závislosti a spracovával databázu zážitkových aktivít ako námety na triednické hodiny. Negatívnym zistením bolo, že v niektorých sledovaných subjektoch koordinátori síce deklarovali vyššie uvedené činnosti, absentovali však následné analýzy a celkové vyhodnotenie vo vzťahu k efektívnosti realizovaných aktivít.

Žiacka školská rada ako jeden z orgánov žiackej samosprávy v školách nebola ustanovená v 2 kontrolovaných subjektoch¹⁸. Členovia ŽŠR počas rozhovorov prevažne tvrdili, že ich činnosť bola zameraná najčastejšie na prípravu rôznych kultúrnych a spoločenských podujatí. Niekde potvrdili participáciu na tvorbe školských dokumentov v podobe pripomienok, návrhov a ich (úplného/čiastočného) zapracovania do plánu práce školy alebo do školského poriadku¹⁹. Negatívom bolo, že v niekoľkých prípadoch nevedeli členovia ŽŠR v rozhovore presnejšie konkretizovať, ktoré ich návrhy či podnety boli zakomponované napríklad do školských poriadkov, prípadne inej školskej dokumentácie. Čiastočne s tým súviseli aj zistenia, podľa ktorých iba v 71 % škôl boli skutočne akceptované názory ŽŠR. Z dotazníkov možno konštatovať, že len 12 % respondentov sa spolu s pedagógmi zúčastnilo na riešení výchovných problémov žiakov²⁰. Z toho vyplynulo, že vedúci pedagogickí zamestnanci nespolupracovali so ŽŠR dostatočne v oblasti riešenia výchovných problémov žiakov. Zároveň ¼ respondentov (26 %) sa v dotazníku vyjadrila, že nevie, kto bol na škole určený ako koordinátor prevencie.

Systematický a pravidelný monitoring, zameraný na prevenciu a odhaľovanie negatívnych javov a príznakov šikanovania, realizovala menej ako polovica kontrolovaných škôl (43 %). V ostatných školách sa využívalo najmä neformálne pozorovanie správania žiakov. Koordinátori prevencie a pedagogickí zamestnanci odôvodňovali nedostatočný monitoring najčastejšie časovou vyťaženosťou alebo tým, že nepovažovali za potrebné uplatňovať kontrolu, nakoľko nezaznamenali nijaké známky šikanovania či iných negatívnych javov v správaní žiakov. V niektorých subjektoch, kde sa problém šikanovania objavil, došlo k jeho operatívnejmu riešeniu v spolupráci s rodičmi, triednym učiteľom a riaditeľom školy. Zo strany škôl sa potom následne zabezpečovali programy v oblasti šikanovania a ďalších nežiaducich javov, čo však nemožno považovať za optimálne riešenie, nakoľko boli riešené dôsledky, nie však príčiny takéhoto správania. Zaujímavým zisteniam sa javilo, že v škole²¹, ktorá vykonala²² prieskum výskytu šikanovania a požívania omamných látok, boli zistené pozitívnejšie výsledky, než tomu bolo v porovnaní so zisteniami z dotazníkov zadávaných ŠŠI. Z dotazníka zadaného 731 žiakom vyplynulo, že až 55 (8 %) z nich bolo viackrát obeťou šikanovania a spolu 31 % respondentov uviedlo, že boli raz²³ alebo viackrát²⁴ svedkom šikanovania niekoho iného. V žiackom dotazníku sa šikanovanie najčastejšie (22 %) vyskytlo počas prestávky (v triede na chodbe, na toalete). Výskyt šikanovania mimo školy uviedlo 98 (13 %) respondentov (Tabuľka č. 7).

¹⁷ Gymnázium Františka Vítázoslava Sasinka, Námestie slobody 3, Skalica; Gymnázium Ivana Kraska – Ivan Krasko Gimnázium, P. Hostinského 3, Rimavská Sobotka; Súkromné gymnázium, Gemerská cesta 1, Lučenec;

¹⁸ Súkromné gymnázium, Dolná 48/19, Kremnica; Arcibiskupské gymnázium biskupa P. Jantauscha, Jána Hollého 9, Trnava;

¹⁹ Pre porovnanie vid' *Graf č. 3*;

²⁰ Najčastejšie šlo o výchovné problémy žiakov ako správanie počas vyučovania, fajčenie v priestoroch školy, šikanovanie, používanie vulgarizmov, vandalizmus, hygiena a pod.

²¹ Bilingválne slovensko-španielske gymnázium, Štúrova ulica 2590/31A, Nové Mesto nad Váhom;

²² Pozn. – v spolupráci s CPPPAP;

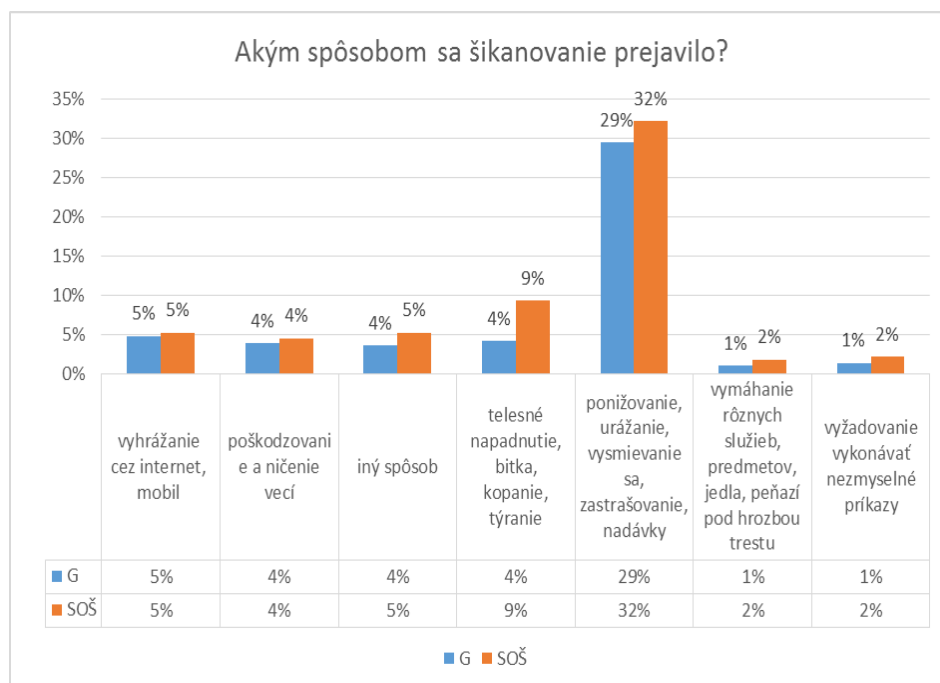
²³ 12,72 % respondentov;

²⁴ 18,06 % respondentov;

Miesto šikanovania	G		SOŠ	
	Počet respondentov	%	Počet respondentov	%
počas prestávky (v triede, na chodbe, na toalete)	157	22	122	22
mimo školy	98	13	97	18
po vyučovaní (na chodbe, v šatni, v jedálni)	53	7	42	8
pred vyučovaním (v šatni, na chodbe)	36	5	47	9
v triede počas vyučovania	33	5	45	8
v priestoroch školského internátu	5	1	9	2
na praxi, na odbornom výcviku	4	1	29	5

Tabuľka č. 7 Miesto šikanovania

Respondenti uvádzali (Graf č. 5), že šikanovanie sa najviac prejavovalo ponižovaním, urážaním, zastrašovaním a nadávkami (29 %). Ako druhý a tretí najčastejší spôsob šikanovania uviedli v 35 (5 %) prípadoch vyhrážanie cez internet/mobil a v 30 (4 %) prípadoch telesné napadnutie (bitka, kopanie, týranie).

Graf č. 5

Šikanovaní žiaci sa o tejto negatívnej skúsenosti zmienili svojim spolužiakom v 15 % prípadoch, 11 % sa zdôverilo svojim rodičom, až 9 % šikanovaných žiakov o tom nepovedalo nikomu. Miera dôvery voči učiteľom bola pomerne nízka, nakoľko sa im o probléme šikanovania zdôverilo len 8 % žiakov.

Stredné odborné školy

Informácie týkajúce sa zaistenia bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov, učiteľov a zákonných zástupcov žiakov boli poskytnuté na rôznej úrovni vo všetkých kontrolovaných SOŠ. Školy sa podieľali (alebo organizovali) na rôznych systémových preventívnych aktivitách a preventívno-výchovných programoch, ktoré boli tematicky zamerané na protidrogovú prevenciu, intoleranciu, šikanovanie a extrémizmus. Pri organizovaní jednotlivých aktivít bola využívaná spolupráca s odbornými inštitúciami (Polícia SR, Mestská polícia, Človek v ohrození, Združenie Drug-Free World a pod.), s odborníkmi z praxe (lekári,

preventisti, psychológovia) a v súlade s národnými programami boli organizované rôzne besedy, kampane, aktivity na tému šikanovania, obchodovania s ľuďmi a boja proti drogám²⁵. Niektoré školy²⁶ prezentovali preventívne aktivity aj ako súčasť zážitkových hodín²⁷. K vzdelávaniu žiakov v oblasti bezpečnosti, prevencie a tolerance prispievali v niektorých školách²⁸ žiacke časopisy²⁹. K negatívnym zisteniam patrila skutočnosť, podľa ktorej pedagogickí zamestnanci (v aktuálnom období) absolvovali³⁰ kontinuálne vzdelávanie len v 2 (18 %) školách³¹. V 1 kontrolovanom subjekte³² sa síce učitelia zúčastnili v spolupráci s Bezpečnostnou službou Železniari Podbrezová poučenia o kyberšikane, nedostatkom však bolo, že toto poučenie sa konalo už pred 3 rokmi a bez následnej aktualizácie.

Kontrolované SOŠ deklarovali, že so školským poriadkom boli žiaci oboznámení prevažne na začiatku školského roka počas úvodných triednických hodín, čo žiaci potvrdili svojím podpisom do zápisnice. Paradoxom voči tomuto zisteniu boli výsledky dotazníkového zisťovania, v ktorom z 556 žiackych respondentov až 42 % nevedelo posúdiť, či školský poriadok rieši problematiku násillia a šikanovania (Graf č. 6). Podobne ako v prípade G možno opäť konštatovať, že aj zo strany SOŠ sa jednalo len o formálne a nekomplexné oboznamovanie žiakov so školským poriadkom.

Graf č. 6

Na otázku, či škola plní očakávania žiakov, odpovedala kladne polovica (53 %) respondentov, no až 30 % sa vyjadrilo záporne a 17 % to nevedelo posúdiť. Pocit bezpečia nemalo v škole 9 % respondentov a 5 % malo strach len niekedy a z niektorých spolužiakov. Pri súčte oboch skupín respondentov (77)³³ dospela ŠŠI k alarmujúcemu zisteniu, podľa ktorého sa v SOŠ necíti bezpečne každý 7. žiak. Za najčastejší dôvod nevhodného správania spolužiakov

²⁵ Medzinárodný deň bez tabaku, Svetový deň boja proti AIDS, literárna súťaž – Droga a Ty, beseda na tému Drogy a trestnoprávna zodpovednosť, Klub 27 – hudba a drogy, divadelné predstavenie – The Dark Trip, Výchovno-vzdelávací koncert – Každý má právo na život, Fajčenie už nie je moderné, Kyberšikana a jej formy;

²⁶ Obchodná akadémia, Mládežnícka 158/5, Sereď; Súkromná stredná odborná škola technická, Dr. Janského 10, Žiar nad Hronom;

²⁷ Máme na výber – príčiny a dôsledky šikanovania, Agresivita, násillie, tolerancia – zážitkové aktivity na rozvíjanie zručností konštruktívnej reakcie na násillie;

²⁸ Stredná odborná škola, Pruské 294, Pruské; Stredná odborná škola, Bratislavská 439/18, Dubnica nad Váhom; Obchodná akadémia, Jesenského 259/6, Považská Bystrica;

²⁹ Pruščo, SOŠkoloviny, OAkademik;

³⁰ Pozn. – v rámci vzdelávania koordinátorov prevencie alebo prostredníctvom vzdelávaní organizovaných CPPPAP.

³¹ Obchodná akadémia, Jesenského 259/6, Považská Bystrica; Stredná odborná škola, Pruské 294, Pruské;

³² Súkromná stredná škola hutnícka, Družby 554/64, Podbrezová;

³³ Pozn. – na základe otázky Máš v škole pocit bezpečia?, odpovedala prvá skupina Nie a druhá skupina Niekedy mám strach z niektorého spolužiaka.

považovali respondenti SOŠ, podobne ako žiaci G, nedostatočný rešpekt voči učiteľom (59 %/57 %). Ďalšími dôvodmi boli nezaujímavé vyučovacie hodiny (42 %), nadradený/povýšenecký vzťah k žiakom (22 %) – zistenia boli horšie, prípadne porovnateľné s G (viď Tabuľka č. 2). Vo voľných vyjadreniach na otázku – *Keby si mohol/mohla, čo by si zmenil/zmenila vo svojej škole?* – prejavili respondenti záujem najmä o zabezpečenie materiálno-technických prostriedkov (modernizácia učební, úprava exteriéru a interiéru školy, výmena okien, zriadenie jedálne alebo bufetu v priestoroch školy a pod.), vyslovili požiadavky na pedagogických zamestnancov (eliminácia nadradeného správania voči žiakom, nedostatočné vedomosti, zaujatosť), prípadne na zmeny v organizácii vyučovania (zavedenie väčšej hodinovej dotácie praktických predmetov, zrušenie nultých hodín, rozdelenie žiakov do viacerých skupín a tried, zosúladenie začiatku a konca vyučovania s cestovným poriadkom hromadnej dopravy). Možno konštatovať, že požiadavky organizačného charakteru boli podľa zistení ŠŠI čiastočne opodstatnené, pretože až 55 % kontrolovaných škôl nedodržiavalo dĺžku vyučovacích hodín/vyučovacieho dňa a organizáciu prestávok³⁴.

Dotazník pre žiacku školskú radu (ďalej ŽŠR) vyplnilo spolu 75 respondentov. Vyše polovica z nich (63 %) sa vyjadrila, že prostredníctvom ŽŠR žiaci navrhujú aktivity do plánu práce školy. S týmto vyjadrením nesúhlasili 3 % respondentov a podľa 35 % sa návrhy a podnety zo strany žiakov na zlepšenie práce školy vyskytli len niekedy. Podľa 27 % opýtaných neboli do školského poriadku zapracované ich návrhy, námety či pripomienky. Naopak, zapracovanie návrhov potvrdilo v dotazníku len 44 % a čiastočné zapracovanie deklarovalo 29 % respondentov (Graf č.7). Podobne ako na G, aj v SOŠ bolo možné konštatovať, že participácia žiakov na tvorbe a revízií školských poriadkov sa nejavila ako dostatočne efektívna.

Graf č. 7

Viac než polovica (60 %) členov ŽŠR bola spokojná so správaním spolužiakov, čo bolo v porovnaní s G o 18 % menej. Nespokojnosť so správaním počas vyučovania vyjadrilo 28 % respondentov, čo bolo 3-násobne viac v porovnaní s gymnáziami. Nespokojnosť so správaním spolužiakov v čase konania podujatí mimo školy vyjadrilo 7 % a počas prestávok 5 % respondentov (viď Tabuľka č. 3). Viac ako polovica (72 %) oslovených členov ŽŠR vyjadrila súhlas s primeranosťou spôsobov učiteľov pri udržiavaní disciplíny v škole (viď Tabuľka č. 4). Učiteľmi zvolené metódy na udržanie disciplíny nepovažovali za primerané 3 % respondentov, no až 25 % to nevedelo posúdiť. Vyššiu spokojnosť (90 %) s primeranosťou spôsobov učiteľov pri udržiavaní disciplíny v škole vyjadrili členovia ŽŠR na G.

³⁴ Vráťane ďalších nedostatkov súvisiacich s nedodržiavaním stanoveného začiatku a konca vyučovania, prípadne určeného počtu vyučovacích hodín v jednom dni (teoretické vyučovanie, odborný výcvik, odborná prax).

V dotazníku určenom 556 žiakom v oblasti zisťovania vzťahov v škole (Tabuľka č. 8), sa 65 % respondentov kladne vyjadrilo v otázke, či im pedagógovia umožňujú počas vyučovania vyjadrovať svoj názor (v porovnaní so žiakmi na G bol tento výsledok nižší o 13 %), ale len 56 % zároveň priznalo, že o týchto názoroch ďalej viedli spolu s učiteľmi diskusiu. Viac ako tretina žiakov mala opačný názor (36 %), podľa nich nemohli na vyučovaní diskutovať o prezentovaných vlastných názoroch. Možnosť žiakov podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré by prispievali k zlepšeniu práce školy potvrdilo vo svojich vyjadreniach len 39 %, a nesúhlas vyjadrilo 40 %, čo vedie ku konštatovaniu, že možnosti participácie žiakov na živote školy sa javili ako značne oklieštené. V SOŠ sa v tomto zmysle vyjadrilo záporne o 13 % respondentov viac ako na G. Vzácná zhoda medzi vyjadreniami žiakov v SOŠ a na G bola identifikovaná vo vyjadrení respondentov na položku *vadí mi prístup niektorého učiteľa/učiteľky (zosmiešňovanie, ponižovanie)*. V oboch druhoch škôl sa na otázku vyjadrilo kladne 53 % opýtaných, čo indikuje viac-menej kritický postoj žiakov k prístupu pedagógov.

Na základe vyhodnotenia vybranej skupiny položiek dotazníka možno konštatovať, že na 10 SOŠ (91 %) dobré vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi negatívne ovplyvňovali chýbajúce príležitosti na diskusiu o názoroch žiakov, prístup učiteľov k nim a v neposlednom rade aj chýbajúca možnosť participovať na rozhodnutiach, ktoré by zlepšovali prácu školy.

	Rozhodne áno	Skôr áno	Skôr nie	Rozhodne nie	Neviem posúdiť
Moje učiteľky a moji učitelia mi umožňujú v škole vyjadriť svoj názor.	26%	39%	20%	10%	5%
Moje učiteľky a moji učitelia mi v škole umožňujú diskutovať o mojich názoroch.	17%	39%	25%	11%	8%
Moje učiteľky a moji učitelia mi v škole umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy.	11%	28%	27%	13%	21%
Vadí mi prístup niektorého z mojich učiteľov a učiteľiek (zosmiešňovanie, ponižovanie, neprimerané nároky).	35%	18%	20%	22%	5%

Tabuľka č. 8 *Vytváranie vzájomných vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi z pohľadu žiaka (SOŠ)*

V skupine otázok zameraných na zisťovanie miery podpory uplatňovania efektívnych stratégií učenia sa (Tabuľka č. 9) vyjadrilo 17 % žiakov nesúhlas s tvrdením, že *učitelia učia žiakov plánovať a organizovať si samostatne učenie, učia ich ako sa efektívne učiť*, opačný názor vyjadrilo 71 % opýtaných (o 11 % menej ako na G), 13 % respondentov sa k uvedenej položke nevyjadrilo. Zároveň sa 28 % respondentov (podobne ako v prípade G – 28 %) vyjadrilo, že prístup pedagógov k žiakom nekoreluje s ich schopnosťami, čo zároveň vyvoláva otázku úrovne objektivity v posudzovaní osobnosti žiaka a záujmu o jeho osobu. Práve v otázke záujmu sa až 65 % respondentov vyjadrilo, že *učitelia sa nezaujímajú o ich koničky a záujmy* (podobne ako na G – 62 %). *Vyučovanie ako nezaujímavé* hodnotilo 45 % žiakov (viac ako na G – 37 %).

Z odpovedí možno konštatovať, že učitelia len v 9 % SOŠ viedli žiakov k efektívnym spôsobom učenia a pristupovali k žiakom podľa ich schopností. Vyučovacie hodiny boli pre žiakov neatraktívne, učitelia prejavili len nízky záujem o osobnosť žiaka a jeho záujmy.

	Rozhodne áno	Skôr áno	Skôr nie	Rozhodne nie	Neviem posúdiť
Moje učiteľky a moji učitelia nás učia plánovať a organizovať si samostatne učenie, oboznamujú nás so spôsobmi ako pri učení postupovať, aby sme boli úspešní.	22%	49%	13%	4%	13%
Súčasťou vzdelávania sú aj projekty, v ktorých využívam poznatky z viacerých predmetov.	25%	42%	21%	6%	6%
Moje učiteľky a moji učitelia pristupujú k žiakom podľa ich schopností.	27%	36%	19%	9%	9%
Moje učiteľky a moji učitelia sa zaujímajú o moje záujmy a koníčky.	5%	22%	33%	32%	8%
Moje učiteľky a moji učitelia hodnotia výsledky tak, že je jasné, čo môžem urobiť preto, aby som sa zlepšil/a.	25%	42%	16%	5%	12%
Vyučovanie je zaujímavé.	9%	34%	33%	12%	12%

Tabuľka č. 9 Podpora uplatňovania efektívnych stratégií učenia sa z pohľadu žiaka (SOŠ)

Žiaci 11 SOŠ vymeškali celkovo 214 282 hodín, pričom 205 280 bolo ospravedlnených a 9 002 neospravedlnených. Negatívnym zistením bolo, že celkový počet žiakov, ktorí plnili povinnú školskú dochádzku a zároveň vynechali neospravedlnene viac ako 15 vyučovacích hodín, bol v porovnaní s G až 5-násobne vyšší (72 žiakov). Školy zaslali oznámenie orgánom štátnej správy a obci o žiakoch (s neospravedlnenou absenciou vyššou ako 15 hodín) len v 21 (29 %) prípadoch, pričom len v 4 z nich boli spätne vyrozumení zo strany úradov o riešení záškoláctva. Najčastejším dôvodom neospravedlnenej absencie, podľa vedúcich pedagogických zamestnancov, boli najmä neskoré príchody na vyučovanie, záškoláctvo, strata záujmu o štúdium daného odboru/školy a nepredkladanie ospravedlnení. Prijaté opatrenia neboli vždy rovnako účinné – v niektorých prípadoch postačovali pokarhanie zo strany triednych učiteľov, prípadne riaditeľa, v iných prípadoch bola účinnosť dosiahnutá až po znížení stupňa známky zo správania. Objavili sa však aj prípady, kedy po opakovanom porušení školského poriadku boli žiaci vylúčení zo školy. Vedúci pedagogickí zamestnanci poukázali na negatívny jav, podľa ktorého výchovné opatrenia boli účinnejšie v nižších ročníkoch, vo vyšších ročníkoch ich účinnosť naopak klesala.

V kontrolovaných školách bolo uložených spolu 363 pokarhaní, z toho 222 zo strany triedneho učiteľa/majstra odbornej výchovy a 141 riaditeľom školy. V komparácii s G bol počet pokarhaní zo strany triedneho učiteľa a riaditeľa SOŠ 3 až 4,5-násobne vyšší. Znížená známka zo správania bola uložená celkovo 206 žiakom, z toho 102 žiakom bola znížená o 1 stupeň, 82 žiakom o 2 stupne a 22 žiakom o 3 stupne. Celkovo bolo 7 žiakov vylúčených zo školy a 23 žiaci boli vylúčení podmienene. Účinnosť opatrení hodnotilo 27 % vedúcich pedagogických zamestnancov negatívne. Podľa ich vyjadrení výchovné opatrenia nemali u niektorých žiakov očakávaný pozitívny dopad, a to aj napriek pravidelnej komunikácii s nimi a ich zákonnými zástupcami.

Funkcia koordinátora prevencie bola ustanovená vo všetkých kontrolovaných školách. Jeho činnosť sa riadila ročným plánom prevencie a bola zameraná na metodickú koordináciu preventívnej protidrogovej, výchovnej a informačnej činnosti, vrátane prípravy a realizácie preventívnych³⁵ a dobrovoľníckych aktivít. Niektoré školy priznali, že funkciu koordinátora prevencie zlúčili s úlohami výchovného poradcu, podľa ďalších škôl, koordinátor

³⁵ Napr. – prednášky prizvaných expertov (na tému drog, šikanovania a trestnoprávnej činnosti), besedy, kultúrne a športové podujatia a pod.

spolupracoval s výchovným poradcom najmä vo veciach spoločnej komunikácie so žiakmi a ich zákonnými zástupcami v zmysle výchovných opatrení. Napriek deklaroványm činnostiam, ktoré (rovnako ako v prípade G) koordinátori prevencie na školách realizovali, monitoring zameraný na prevenciu a odhaľovanie negatívnych javov v správaní žiakov a príznakov šikanovania (spolu s vyhodnotením situácie a prijatím potrebných opatrení), zabezpečovalo podľa zistení len 55 % kontrolovaných škôl.

Žiacka školská rada nebola ustanovená v 1 (9 %) škole³⁶, čo malo negatívny dopad na rozvíjanie demokratického dialógu žiakov o zásadných otázkach týkajúcich sa ich spolurozhodovania na tvorbe a skvalitňovaní interných dokumentov školy. V ostatných školách sa členovia ŽŠR v rozhovore vyjadrili, že v niektorých prípadoch sa im podarilo presadiť určité námety/pripomienky do školského poriadku alebo plánu práce školy. Podľa ďalších zistení až v 27 % prípadov vedúci zamestnanci školy neakceptovali názory ŽŠR. Spoločné riešenia s pedagógmi v otázke výchovných problémov iných žiakov potvrdilo len 7 % respondentov (členov ŽŠR). Ďalším negatívom, ktoré súviselo so zisteniami v oblasti vzťahu medzi členmi ŽŠR a učiteľskou časťou školy bolo zistenie, podľa ktorého 39 % členov ani nevedelo, ktorý pedagogický zamestnanec bol v škole určený ako koordinátor prevencie a 28 % respondentov sa vyjadrilo, že s ním nespolupracovali pri riešení problémov priamo súvisiacich so šikanovaním.

Systematický a pravidelný monitoring zameraný na prevenciu a odhaľovanie negatívnych javov v správaní žiakov a príznakov šikanovania realizovalo len 55 % škôl. Subjekty, ktoré vykonávali monitoring, sa od seba odlišovali najmä jeho systematickosťou, pretože niektoré z nich ho síce uskutočňovali, avšak analýzy z jeho vyhodnotenia aj s vypracovaním prijatých opatrení pri kontrole nepredložili. Opatrenia mali najčastejšie podobu pohovorov so žiakmi a ich zákonnými zástupcami a podobu preventívnych aktivít (besedy, prednášky). Z vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov a koordinátorov prevencie v školách, ktoré nerealizovali monitoring, vyplynulo, že v školách sa nevyskytovali často problémy súvisiace so šikanovaním, a preto ani nebolo potrebné sa zaoberať ich riešením z pohľadu určitej pravidelnosti. Vyjadrenia žiakov v dotazníkoch na problémy šikanovania však boli odlišné od tvrdení pedagogických zamestnancov. Z dotazníka (pre žiakov) vyplynulo, že 9 % respondentov bolo viackrát obeťou šikanovania. Svedkom šikanovania bolo až 206 opýtaných žiakov, pričom 83 (15 %) z nich bolo svedkom jedenkrát a 123 (22 %) viackrát. Najčastejšie (22 %) sa vyskytlo šikanovanie počas prestávky (v triede, na chodbe, na toalete). Výskyt šikanovania mimo školy uviedlo 97 (18 %) respondentov (viď Tabuľka č. 4).

Najčastejším prejavom šikanovania (viď Graf č. 5) bola verbálna forma (32 %) prostredníctvom ponižovania, urážania, vysmievania sa či zastrašovania. Šikanovanie v podobe telesného napadnutia (bitka, kopanie, týranie) sa vyskytlo v 9 % SOŠ, menej na G. Nezanedbateľné bolo tiež vyhrážanie sa cez internet alebo mobilný telefón (5 %) a poškodzovanie/ničenie vecí (5 %). Zo šikanovaných alebo svedkov šikanovania sa 66 (12 %) respondentov zdôverilo spolužiakom, 58 (10 %) triednemu učiteľovi, 56 (10 %) rodičom, 49 (9 %) priateľovi/priateľke. Negatívnym (a alarmujúcim) zistením bolo, že 6 (1 %) respondentov hľadalo oporu pomocou linky dôvery a v 5 (1 %) prípadoch museli šikanovaní žiaci vyhľadať odbornú pomoc psychológa, čo len poukazuje na nutnú potrebu efektívneho a systematického monitorovania správania žiakov v školách. Ďalším alarmujúcim zistením bolo, že až 73 (13 %) žiakov SOŠ o šikanovaní nikomu nepovedalo (čo v porovnaní s G bolo o 5 % viac). Dôveru k triednemu učiteľovi vyjadrilo o 2 % viac žiakov SOŠ ako žiakov G.

³⁶ Súkromná spojená škola – org. zložka Súkromná obchodná akadémia – Kereskedelmi Magánakadémia, Ul. Sv. Štefana 648/36, Štúrovo;

Závery

Problematiku vymedzenia práv a povinností žiakov, ich zákonných zástupcov, úpravu vzťahov medzi žiakmi a pedagogickými zamestnancami ako aj zadefinovanie opatrení proti šíreniu drog a na zaistenie ochrany pred diskrimináciou, násilím a šikanovaním nemalo zapracované v školských poriadkoch spolu 16 % kontrolovaných škôl³⁷. Subjekty v rámci prevencie negatívnych javov správania žiakov najčastejšie organizovali (prípadne sa na nich podieľali) rôzne aktivity, tematické dni a týždne, v spolupráci s externými odbornými garantmi (Polícia SR, psychológovia, preventisti) sa zúčastňovali prednášok a rôznych besied. Negatívom bolo, že sa len v minimálnom počte venovali aktivitám rovesníckeho charakteru, ktoré by v prevencii a mediácii mohli zohrávať značný a najmä pozitívny význam. Zároveň vo veľmi malom množstve projektovali problematiku vo forme zážitkových hodín v predmetoch ako etická výchova a občianska náuka, tiež ojedinele vydávali školské časopisy, v ktorých zrealizované preventívne aktivity verejne prezentovali.

Podľa vyjadrenia vedúcich pedagogických zamestnancov boli všetci žiaci oboznámení so školským poriadkom, čo však oponovalo zisteniam zo žiackych dotazníkov, podľa ktorých až 42 % žiakov G a žiakov SOŠ nevedelo posúdiť, či uvedený dokument obsahuje riešenie problematiky násilia a šikanovania. Toto zistenie poukazuje skôr na formálnosť a neefektívnosť oboznamovania žiakov so školským poriadkom. Negatívnym sa javili aj príležitosti vytvorené pre participáciu ŽŠR na tvorbe školského poriadku – 24 % všetkých respondentov sa vyjadrilo, že nemali možnosť spolupodieľať sa na tvorbe interných školských predpisov a 37 % pripustilo túto možnosť len čiastočne. Z toho dôvodu sa dá konštatovať, že participácia nebola dostatočná ani efektívna.

V porovnaní vyjadrení žiakov G a SOŠ boli v otázke spokojnosti so správaním spolužiakov zaznamenané značné rozdiely. Spokojných so správaním svojich spolužiakov bolo viac žiakov G (o 18 %) ako žiakov SOŠ³⁸. Značný rozdiel bol zaznamenaný aj vo výpovedi žiakov na otázku, či učitelia volili primeraný spôsob na udržanie disciplíny v škole, 90 % žiakov G si myslí, že áno, čo je v porovnaní so žiakmi SOŠ o 18 % viac³⁹.

V aspekte vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi sa žiaci síce vyjadrili prevažne kladne v otázke možnosti vyjadrenia svojich názorov, skeptickejší však boli v možnostiach rozsiahlejšej diskusie o ich názoroch, ktorú im pedagógovia v dostatočnej miere neumožňovali. Podľa vyjadrenia každého druhého respondenta volili k nim niektorí učitelia prístup založený na ich zosmiešňovaní alebo ponížovaní. Polovica opýtaných sa vyjadrila, že vyučovacie hodiny nepovažujú za atraktívne, ale za nudné a nezábavné.

Napriek tomu, že funkcia koordinátora prevencie bola ustanovená vo všetkých kontrolovaných školách, nebola ich práca v jednotlivých subjektoch na totožnej úrovni. Zároveň (podľa vyjadrenia respondentov dotazníka pre ŽŠR) až 32 % členov ŽŠR nevedelo, kto je na škole určený ako koordinátor prevencie. Z toho vyplýva, že jeho činnosť nebola v niektorých školách dostatočne transparentná, a preto členovia ŽŠR nemohli vedieť, že medzi pedagogickými zamestnancami mali v oblasti prevencie kompetentného partnera. Koordinátori sa zameriavali prevažne na organizáciu aktivít, ktoré mali najčastejšie skôr operatívno-intervenčný charakter, pretože sa v mnohých prípadoch organizovali až po odhalení negatívnych javov v správaní žiakov a subjekty si v takýchto prípadoch mylne zamieňali preventívne činnosti s činnosťami intervenčnými, ktorých hlavnou úlohou bolo najmä riešenie situácií, ktoré práve v dôsledku absencie preventívnych aktivít už nastali. Systematický monitoring zameraný na prevenciu a odhaľovanie negatívnych javov v správaní žiakov a príznakov šikanovania realizovala menej ako polovica (48 %) všetkých kontrolovaných škôl, pričom jeho efektívnosť závisela od celkovej analýzy výsledkov

³⁷ pozn. – 1 G a 3 SOŠ;

³⁸ Vid' Tabuľku č. 3;

³⁹ Vid' Tabuľku č. 4;

monitoringu, resp. od kvality prijatých opatrení. V školách, kde sa monitoring neuskutočňoval, sa využívali operatívne metódy intervencie takmer výlučne realizované až vtedy, keď nastal daný problém. Absencia systematického a cyklicky sa opakujúceho monitoringu negatívnych príznakov v správaní žiakov preto mala negatívny dopad na odhalenie prejavov šikanovania, ktorého existenciu v školách napokon žiaci v dotazníkoch ŠŠI potvrdili. Zo zadaných dotazníkov vyplynulo, že 8 % respondentov bolo obeťou šikanovania, teda súhrne – šikanovaniu bol vystavený každý dvanásty respondent. Podľa 22 % oslovených respondentov prichádzalo k šikanovaniu najčastejšie v priestoroch školy počas prestávok (trieda, toalety, chodba), šikanovanie mimo školy uviedlo spolu 15 % žiakov. Za najčastejší spôsob šikanovania označilo 6 % žiakov verbálne útoky spojené s ponižovaním, urážaním, zastrášaním či nadávkami i fyzické útoky (bitka, kopanie, týranie). Alarmujúcim zistením bol aj fakt, že o šikanovaní nepovedalo nikomu spolu až 11 % respondentov a 2 % vyhľadalo odbornú pomoc u psychológa, resp. telefonicky na linke dôvery.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- konštituovať žiacku školskú radu a zaangažovať jej členov do riešenia problémov súvisiacich so šikanovaním a výchovnými problémami žiakov
- umožniť žiackej školskej rade podieľať sa na tvorbe školských dokumentov (školský poriadok, školský vzdelávací program, plán práce školy)
- umožniť ďalšie vzdelávania učiteľov v oblasti odhaľovania negatívnych postojov žiakov
- pravidelne a systematicky monitorovať negatívne prejavy správania sa žiakov a zabezpečiť, aby koordinátori prevencie predkladali analýzy z vyhodnotenia monitoringu v oblasti sociálno-patologických javov a súčasne vypracovávali prijaté opatrenia
- zapájať sa do preventívno-výchovných aktivít v rámci národných programov a kampaní, spolupracovať s externými odbornými inštitúciami a odborníkmi v zmysle prevencie a eliminácie negatívnych javov správania žiakov
- dodržiavať organizáciu vyučovania s ohľadom na prestávky i stanovený začiatok a koniec vyučovania
- zvyšovať dôveru medzi učiteľmi a žiakmi
- prijímať účinné opatrenia na elimináciu nežiaduceho správania žiakov

Metodicko-pedagogickým centrám

- zabezpečiť vzdelávanie pedagogických zamestnancov s cieľom získať informácie, vzdelávací materiál a potrebné zručnosti pri odhaľovaní a riešení šikanovania, kyberšikany a prevencii sociálno-patologických javov v školskom prostredí

Zriaďovateľom

- podporovať realizáciu podujatí pre žiakov a učiteľov s cieľom zvýšenia informovanosti o možnostiach ochrany pred dôsledkami patologických javov v spoločnosti